

Dr Sylwia Kwiatkowska

THE EVOLUTION OF THE FAMILY - NEW FACES OF MODERN TIMES

Ewolucja rodziny - nowe oblicza współczesności

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3955-3668> E-mail: sylakk88@wp.pl

DOI: <https://doi.org/10.62266/PK.1898-3685.2024.35.15>

Wstęp

W dzisiejszym dynamicznym społeczeństwie, kształtowanie się współczesnych rodzin nabiera nowego wymiaru, wprowadzając zarówno nowoczesne wyzwania, jak i nowatorskie formy wsparcia. Niniejszy artykuł eksploruje obszary problemów, z jakimi borykają się nowoczesne rodziny.

Autorka dokonała analizy ewolucji struktury rodzin, przeanalizowała zagrożenia, które mają wpływ na ich trwałość, a jednocześnie zbadała, jakie formy wsparcia mogą być kluczowe w radzeniu sobie z tymi wyzwaniami. Poprzez analizę współczesnych realiów społecznych i rodzinnych, Autorka przyjrzy się wyzwaniom, z którymi muszą się zmierzyć, oraz poszuka potencjalnych rozwiązań na rzecz zdrowych i zrównoważonych relacji rodzinnych. Powstaje wiele różnorodnych pytań, m.in.: *Jaki maluje się obraz współczesnej RODZINY?*

1. Terminologia pojęcia rodziny

Jan Paweł II podkreślał znaczenie rodziny jako podstawowej jednostki społeczeństwa. Jego nauki o rodzinie obejmowały tematy takie jak miłość, wzajemny szacunek, odpowiedzialność rodziców, ochrona życia ludzkiego, edukacja dzieci, modlitwa w rodzinie oraz znaczenie sakramentu małżeństwa. Jego encyklika "Familiaris Consortio" (1981) stanowi obszerny dokument poświęcony życiu rodzinnemu, zawierający główne punkty jego nauki na ten temat. Papież podkreślał, że rodzina jest wspólnotą miłości i życia, a jej zdrowy rozwój zależy od wspólnego wysiłku wszystkich jej członków. Akcentował też wagę wartości, takich jak uczciwość, szacunek dla godności każdego członka rodziny oraz gotowość do wspólnego przeżywania radości i trudności. Jego nauki obejmowały również kwestie moralności, etyki rodzinnej oraz odpowiedzialności za wychowanie dzieci w duchu chrześcijańskim.

Rodzina stanowi pierwsze, a zarazem najważniejsze środowisko życia dla każdego człowieka. Jest małą grupą społeczną, która odpowiada za prawidłowe wychowanie, oraz rozwój jednostki, uczy najważniejszych wartości oraz pełnienia ról społecznych. Ma za zadanie wychowanie jednostki indywidualnej, zdolnej w przyszłości do samodzielnego funkcjonowania. Istotne dla rodziny okazują się być wartości takie jak miłość i wspólne zaufanie¹.

Podobnie rodzinę określa Zbigniew Tysza, skupia się on głównie na więziach scalających jej członków oraz związkach zachodzących pomiędzy nimi. Wspomina o pokrewieństwie rzeczywistym i zastępczym. Z pierwszym z nich mamy do czynienia wówczas, gdy między krewnymi występuje biologiczny związek krwi. Zastępcze zaś obejmuje osoby będące w kręgu rodzinnym w którym nie występuje zasada więzów krwi. Stanowczo powszechnie znaną formą takiego pokrewieństwa jest adopcja, która wynika z

¹ D. Wosik-Kawała (red.), *Rodzinne i instytucjonalne środowiska opiekuńczo-wychowawcze*, Wyd. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2012, s. 13-14.

przyłączenia do środowiska rodzinnego osoby obcej. Przejawia się uznaniem najczęściej dzieci osamotnionych oraz nadaniu im pozycji syna bądź córki.

Autor sygnalizuje także istnienie związku powinowactwa, zawierającego w sobie osoby nie będące połączone pokrewieństwem rzeczywistym ani też zastępczym, ale poprzez ożenek innych swych krewnych, są to między innymi: teść, zięć, szwagier. Natomiast o więzi małżeńskiej możemy wspomnieć wówczas, gdy osoby ze sobą dotychczas nie związane związkiem biologicznym zawierają związek małżeński.

Biorąc pod uwagę możliwość rozmnażania się, przyjmowani są jako krewni pierwszego stopnia. Z. Tyszka wyróżnia następujące rodzaje pokrewieństwa:

- Rodzice - dziadkowie - pradiadkowie to pokrewieństwo w linii wstępnej.
- Rodzice - dzieci - wnuki - prawnuki to pokrewieństwo w linii zstępnej.
- Rodzeństwo, ciotki, stryjowie, kuzynowie to pokrewieństwo w linii bocznej².

Istotny jest także podział na pokrewieństwo bliższe i dalsze. Osoby będące ze sobą w stosunku: matka, ojciec, dziecko, dziadek, a także mąż i żona tworzą stopień pierwszy. Natomiast dzieci naszych sióstr, kuzynów należy przypisać do drugiego stopnia pokrewieństwa³.

Mnóstwo ludzi dom rodzinny postrzega jako harmonię, miejsce do którego chętnie wracamy, czujemy się w nim bezpiecznie. W zależności od wieku, charakter oddziaływania na rodzinę może być różny. Rodzina jest środowiskiem w którym dzięki naszym rodzicom, pierwszym pedagogom, już od najmłodszych lat możemy czerpać ogromną wiedzę i umiejętności⁴.

Rodzina, to przede wszystkim grupa bazująca na więzach krwi, małżeństwie oraz adopcji. Do jej głównych zadań należy podtrzymanie ciągłości biologicznej, a więc zaspokojenie potrzeb małżonków. Rodzice stopniowo wpajają dzieciom normy i wszelkie wartości istotne dla społeczeństwa. Bliżej definiują cele do których mają zmierzać. Ponieważ rodzina jest także grupą wychowawczą musi stosować pewne skuteczne metody, między innymi sankcje czy wyróżnienia. Z racji tego, że tworzy ona właściwe warunki do funkcjonowania potomstwa, odpowiedzialna jest także za pomoc, opiekę i wsparcie materialne⁵.

Istotne w życiu rodziny są pełnione przez nią zadania. Okazują się one pomocne gdyż, wiele instytucji stara się oddziaływać niekorzystnie na rozwój życia rodzinnego.

Jan Szczepański w swojej książce wyróżnia następujące funkcje rodziny:

- Utrzymanie ciągłości biologicznej i kulturalnej.
- Nadanie pozycji społecznej swoim dzieciom.
- Zaspokojenie potrzeb emocjonalnych.
- Kontrola zachowań społecznych, seksualnych⁶.

Interpretacja instytucji, jaką jest rodzina pozwala na stwierdzenie, że funkcje związane są ze statusem oraz relacjami międzyludzkimi. Wywierają wpływ na więzi istniejące pomiędzy członkami. Zdaniem cytowanego J. Szczepańskiego, do najważniejszych można zaliczyć:

- Materialno-ekonomiczną. Skupia się głównie na utrzymaniu rodziny, oraz zaspokojeniu jej podstawowych potrzeb życiowych. Występują cztery podfunkcje: produkcyjna, zarobkowa, gospodarcza oraz usługowo- konsumpcyjna.

² Z. Tyszka, *Socjologia rodzin*, PWN, Warszawa 1976, s. 75- 76.

³ Ibidem.

⁴ M. Ziemska (red.), *Rodzina w oczach młodego człowieka*, Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2001, s. 117.

⁵ Z. Zaborowski, *O rodzinie, rodzina jako grupa społeczno – wychowawcza*, Wyd.: Nasza Księgarnia, Warszawa 1980, s. 21, 22.

⁶ J. Szczepański, *Elementarne pojęcia socjologii*, PWN, Warszawa 1970, s. 150, 151.

- **Opiekuńczo-zabezpieczająca.** Polega na udzielaniu pomocy i wsparcia osobom niesprawnym, bądź dzieciom. W przypadku niemowląt są to głównie czynności ochronne, natomiast osoby starsze oczekują zapomogi w postaci pieniędzy bądź pomocy ruchowej.

- **Prokreacyjna** Odnosi się do rozmnażania małżonków a także wychowywania dzieci. Osoby decydujące się na małżeństwo zdają sobie sprawę, że naturalną rzeczą jest wydanie na świat potomstwa.

- **Seksualna.** Czynności polegające na zadowoleniu seksualnym siebie nawzajem. Pierwotnie funkcja ta miała przede wszystkim za zadanie rozród, a więc podniesienie przyrostu naturalnego.

- **Legalizacyjno-kontrolna.** Wzajemna weryfikacja działań członków rodziny, kontrolowanie czy odgórnie ustalone normy społeczne są przestrzegane przez krewnego, jak na przykład odmowa przez małżonka współżycia.

- **Socjalizacyjna.** Jest to przede wszystkim przygotowanie do życia w społeczeństwie poprzez poznawanie tradycji, kultury, religii, a także pewnych postaw, wartości. Od zaangażowania rodziców w rozwój dziecka zależy jego osobowość i dalsze życie w społeczeństwie. Jego losy w dorosłym życiu, sukcesy i porażki będą głównie wynikać z przyjętych już w domu zasad i zachowań.

- **Klasowa.** Zaraz po urodzeniu przypisywana jest nam klasa społeczna. Wywodzi się głównie od męża, jego pochodzenia i obecnego statusu. Potomkowie mają możliwość jego zmiany poprzez podjęcie nauki i uzyskanie wykształcenia.

- **Kulturalna.** Wdrażanie najważniejszych informacji o kulturze danego społeczeństwa o istotnych dla niego zabytkach, następstwach kulturowych. Ważne okazuje się zapoznanie z teatrem, kinem.

- **Rekreacyjno-towarzyska.** Pielęgnowanie relacji między członkami. Dbałość o wewnętrzny spokój i równowagę. Funkcja ta wynika ze strachu przed samotnością a jednocześnie z ludzkiej potrzeby rozmowy, kontaktu z innymi. Jest również sposobem na spędzenie czasu wolnego.

- **Emocjonalno-ekspresyjna.** Stanowi atmosferę, którą wytwarza tylko grono najbliższych nam osób, na które składają się wzajemne stosunki uczuciowe zachodzące między krewnymi. Zmierzają do osiągnięcia powodzenia osobistego. Wśród małżonków źródłem osiągnięcia stanu emocjonalnego jest wzajemna aprobata, zaufanie. Może także wynikać z okazywania sobie uczuć czy też z przywiązania do codziennego współżycia. Daje przekonanie o sile, jaka tkwi w rodzinie i o ogromnym poczuciu bezpieczeństwa oraz wsparcia⁷.

Rodziny znacznie się od siebie różnią, dlatego też mogą pełnić przeróżne funkcje. W niektórych, coraz częściej spotykamy się z wygasaniem funkcji produkcyjnej. Małżonkowie nie uznają już tej funkcji za swój główny cel, pozbawiając się jednocześnie najważniejszej roli, jaką jest wychowanie. Bardziej za to skupiają się na swojej sytuacji ekonomicznej⁸.

Wychowanie dzieci wiąże się z ogromnym poświęceniem RODZICA. Jego działanie oparte jest normach i wartościach grupy jaką jest rodzina. Jakiegokolwiek niepowodzenia związane z pełnieniem funkcji rodzica mogą wpłynąć na zachowanie dziecka. Duże znaczenie ma również płć opiekuna, innych wartości możemy spodziewać się od ojca, a jeszcze innych od matki. Od mężczyzny pociechy uczą się zapobiegliwości, dojrzałości, postępowania zgodnie z normami. Natomiast kobieta stanowi źródło miłości, bezpieczeństwa, spokoju, a także dąży do zachowania obyczajów⁹. Gdybyśmy chcieli przybliżyć obraz dawniejszej

⁷ Z. Tyszka, *Socjologia rodziny...*, op. cit., s. 60- 67.

⁸ M. Przetacznikowa, Z. Włodarski, *Psychologia wychowawcza*, PWN, Warszawa 2002, s. 439.

⁹ Z. Frączek, B. Lulek, *Wybrane problemy pedagogiki rodziny*, Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2010, s. 58- 59.

rodziny, obraz ten zdecydowanie różni się od współczesnego. Dawniej wszyscy mieszkali i żyli pod jednym dachem, gdzie dominował obraz rodziny patriarchalnej - wielopokoleniowej, w której rodzice, dzieci i dziadkowie żyli pod jednym dachem. Głównym napędem tej rodziny była ogromna bliskość, zażyłość, szacunek i mocne więzi rodzinne. Każdy z członków rodziny podtrzymywał ciepło ogniska domowego. Rodzinne tradycje i zwyczaje były przekazywane na bieżąco młodszemu pokoleniu, którego również uczono wartości rodzinnych jakim jest np.: wartość sakramentu małżeństwa. Uczono również miłości i współczucia, jak kochać z całego serca, rozmawiać i wybaczać. Wspólna opieka, bezpieczeństwo i oddanie, to tylko niektóre cechy dawniejszej rodziny, które niestety nie przebiły się do współczesności.

2. Typy, przeszkody i trudności nowoczesnych rodzin

Aktualnie najczęściej występującym typem rodziny jest rodzina mała tzw. nuklearna. Stopniowo wielopokoleniowe rodziny zastąpiły niewielkie, dwupokoleniowe, w których relacje między członkami są dosyć dyskretne i zdystansowane. Charakterystyczne dla modelu ówczesnej rodziny okazuje się samodzielnie prowadzenie gospodarstwa domowego z dala od rodziców. Rodzina współczesna, to generalnie model składający się z dwóch pokoleń, tj.: RODZICÓW i DZIECI. Młodzi ludzie pragną jak najszybciej się usamodzielnąć i prowadzić samodzielnie dom.

Ciągła pogoń za pieniędzmi, budowanie karier zawodowych oraz nastawienie na własny rozwój kobiet i mężczyzn, to dzisiejsze priorytety młodych małżonków. Pogoń za szczęściem, materialnymi przyjemnościami i byciem na szczycie kariery, wydaje się być naturalna i nie powinna budzić większego zdziwienia, natomiast niesie to ze sobą ogromne konsekwencje psychiczne, fizyczne i mentalne, jak również trudności z łączeniem realizacji ról zawodowych i rodzinnych, co skutkuje:

- brakiem czasu dla bliskich;
- ciągłymi wyjazdami (delegacje);
- dodatkowe etaty (nadgodziny);
- zmęczenie;
- frustracją;
- depresją;
- agresją i kłótniami;
- rozwodem i walką o dzieci.

Jakże trudno w tym wszystkim odnaleźć ukryte szczęście rodzinne, do którego pragniemy dotrzeć przez cały okres naszego współczesnego życia. Ostatnie zmiany przyczyniły się do polepszenia sytuacji ekonomicznej wielu rodzin. Niestety pogorszyły się znacznie relacje między członkami rodzin. Pracę zawodową podejmują coraz liczniej kobiety, które nie chcą pozostać *kurami domowymi*, a chcą brać czynny udział w życiu zawodowym, co powoduje że relacje między krewnymi przyjmują charakter koleżeński, a relacje małżeńskie są tożsame lub wyłącznie partnerskie. Zaciera się granica między rodzicem a dzieckiem, spowodowane ciągłą nieobecnością w domu, zmęczeniem i frustracją dorosłych.

Dzieci wychowywane są głównie przez dziadków, lub zostają w szkolnej świetlicy do momentu aż rodzic go nie odbierze. Coraz częściej zauważa się, że wychowywanie dzieci odbywa się poprzez *tablet lub komputer*. Rodzic woli dać dziecku urządzenie z dostępem do Internetu, aby samo się sobą zajęło, wtedy rodzice mogą chwilę odpocząć lub zająć się swoimi sprawami. Ówczesnie taki rodzaj wychowania i edukowania dzieci poprzez tabletowe gry i bajki jest bardzo popularny i wygodny, gdyż dziecko zajmuje się grą, a rodzice mają chwilę wytchnienia. Nie tylko dzieci potrafią godzinami przesiadywać w tablecie, ale też i rodzice spędzają dużo czasu w komórkach lub przed komputerem. Taki typ rodziny jest mniej

odporny na negatywne bodźce z zewnątrz, gdyż ich więzi nie są mocne na tyle aby przetrwać większy kryzys.

Wraz z rozwojem zawodowym kobiet oraz dostępu do Internetu, dzieci mają coraz mniejsze znaczenie dla rodziców, pojawia się również więcej konfliktów a także wiele argumentów przemawiających za rozwodem. Współczesne małżeństwa zatraciły z pewnością umiejętność negocjacji i komunikacji w parze. W wielu przypadkach małżonkowie nie podejmują prób naprawy związku i wybierają zakończenie małżeństwa, jako najszybsze wyjście z sytuacji, ale czy najlepsze...?¹⁰.

Stanisław Kawula patrząc przez pryzmat różnych czynników dość szeroko przedstawia typy nowoczesnych rodzin, biorąc pod uwagę funkcjonowanie współczesnej rodziny wyróżnia następujące typy:

- Rodzina normalna. Stanowią ją silnie związani emocjonalnie małżonkowie wraz potomstwem. Wyrażają się dużym zainteresowaniem oraz troską o bliskich. Pod względem funkcjonowania jest ona zbliżona do tradycyjnej rodziny. Rodzice skupiają się przede wszystkim na wyedukowaniu potomstwa oraz wpajaniu ważnych życiowych wartości.

- Rodzina zdezorganizowana. Wśród członków widoczne są nieustanne problemy, apatia, panuje niezgoda. Najczęściej są to rodziny rozpadające się, bądź małżonkowie będący po rozwodzie. W rodzinach tego typu przejawiają się zachowania agresywne. Pozytywne relacje pozostają jednak w rodzinach, które dotknęła śmierć jednego z rodziców. Rodzice nie przejmują się problemami dzieci, zbyt mało się włączają w ich wychowanie. Można zaobserwować u nich częste problemy finansowe.

- Rodzina zdemoralizowana. Opiekunowie wpajają dzieciom niekorzystne dla nich wartości. Do tego typu zaliczają się rodziny w których widoczne są problemy z alkoholem, bezprawiem, matki prowadzi nierząd. Rodzina jest daleka od normalnej, rodzice nie spełniają swoich obowiązków rodzicielskich. Nie ingerują w życie bliskich. Odznaczają się biernością i bezradnością życiową¹¹.

Istotny przy wyróżnianiu innych typów rodzin okazuje się wpływ środowiska oraz możliwości danej rodziny. Często rodzinę kształtują wcześniej kultywowane tradycje oraz ludzie ich otaczający. Prowadzą odmienny styl życia i odznaczają się innym poziomem wychowania. Przyglądając się bliżej funkcjonowaniu oraz właściwościom rodziny Stanisław Kawula określił:

- Rodzinę normalną. Rodzice dużą uwagę przywiązują do wychowania, posiadają dobre wykształcenie oraz pracę, dzięki czemu tworzą idealne środowisko dla potomstwa. Starają się wdrażać dzieci w życie społeczne, uczęszczają wspólnie do kościoła, zapisują na dodatkowe zajęcia. Zawiera w sobie pozytywne cechy typowe dla swojego środowiska. Spełnia podstawowe funkcje rodziny bez większych defektów.

- Rodzinę jeszcze wydolną pedagogicznie; ujawniają się w niej niedociągnięcia w wychowaniu, zaniedbanie w edukacji oraz innych drobnych zadaniach domowych, członkowie wyrażają jednak chęci zmiany sytuacji na lepszą. Jak każda rodzina zmagają się z konfliktami i trudnościami jednak skutecznie potrafi je zniwelować.

- Rodzinę niewydolną dydaktycznie. Charakterystyczne okazują się porażki co znacznie utrudnia funkcjonowanie rodziny. Członkowie nie przejmują się przyszłością żyją tylko dniem obecnym. Często posiadają problemy materialne, rodziny są rozbite bądź żyją na krawędzi upadku ich więzi rodzinnych.

¹⁰ W. Korzeniowska, U. Szuścik (red.), *Rodzina - historia i współczesność*, Wyd. Impuls, Kraków 2010, s. 134-135.

¹¹ S. Kawula, *Rodzina jako grupa i instytucja opiekuńczo wychowawcza*, [w:] S. Kawula, J. Brągiel, A. W. Janke (red.), *Pedagogika rodziny, Obszary i panorama problematyki*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń ,2, 2014, s. 178-179.

▪ Rodzinę patologiczną - mają ciągle problemy z prawem, odznaczają się ciągłym łobuzerstwem i chuligaństwem. Obca nie jest im również przemoc, uzależnienia czy też nierząd. Między krewnymi nie występują już żadne więzi. Rodzice nie współpracują ze szkołą, nie stosują się do norm panujących w społeczeństwie. Dzieci w przyszłości naśladowują swoich rodziców oraz umacniają w sobie te złe nawyki i postępowania. Wśród nich występują znikome szanse na stworzenie normalnej rodziny

▪ Rodzinę wzorcową - kontrastowy typ rodziny, co do wyżej wymienionych, rodzina ta działa na dobrym poziomie. Jednak mimo, że teraz funkcjonuje dobrze nie można przyjąć, że zawsze tak pozostanie. Podczas swojego bytu może przechodzić różne poziomy wychowawcze. Zdarza się, że dobre usytuowanie finansowe nie idzie w parze ze szczęściem rodziny. Pieniądze mogą zakłócać pozytywny klimat panujący w domu¹².

Według Sylwii Badory warto wspomnieć również o współcześnie znanej formie opieki jaką stanowi rodzina zastępcza. W przeciwieństwie do adopcji, nie występują w niej żadne skutki prawne, powstaje ona wówczas, gdy małżonkowie biorą pod opiekę nie więcej niż trójkę dzieci. Funkcjonowanie takiej rodziny jest ściśle określone w aktach prawnych. Rolą małżonków jest zapewnienie odpowiedniego poziomu życia oraz zadbanie o jego wychowanie i edukację. Najczęściej do rodzin zastępczych trafiają dzieci których rodzice nie mają do nich żadnych praw, bądź tylko częściowo są pozbawieni władzy rodzicielskiej¹³. Wraz z idącym postępem, zwiększają się zagrożenia i trudności współczesnych rodzin. Nie ma współcześnie rodziny, która nie zmagałaby się z jakimiś wewnętrznymi problemami lub zewnętrznymi pokusami. Dzisiejsze przemiany ekonomiczno- społeczne i transformacje w obszarze rodziny, znacznie przyczyniły się do pojawienia się negatywnych zdarzeń i pogorszenia się relacji wewnątrzrodzinnych.

Do najczęściej zaobserwowanych ówczesnie zagrożeń mających negatywny wpływ na rodzinę zalicza się min: *liczne nalogi, złe nawyki, agresja, zdrady, rozwody i separacje, przemoc wobec dzieci, molestowanie dzieci, choroby, bezrobocie, ubóstwo, patologie- dysfunkcje i dewiacje, hazard, kredyty, bezpłodność akceptacja istnienie związków nieformalnych i inne.*

Często negujemy stare normy nie zastępując ich współczesnymi, dostarczając sobie w ten sposób wiele zmartwień i kłopotów¹⁴. Zły wpływ na rodzinę mają również innowacje techniczne, nowoczesne komputery, tablety i samochody zatruwają więzi rodzinne i, to zazdrość może być również powodem zerwania więzi rodzinnych, kiedy brat zazdrości siostrze nowoczesnego domu, czy szybkiego i drogiego samochodu. Niekiedy mówi się, że współczesnej rodzinie, która ma wszystko, brakuje tylko *ptasiego mleczka*, ale czy to co piękne z zewnątrz jest również piękne w środku?

3. Analiza i wnioski z badań

Mając na uwadze dotychczasowe rozważania nasuwa się wiele różnorodnych pytań, m.in.: Co dalej będzie z rodziną? Czy współczesna rodzina jest nadal wartością? A co z przyszłością – z zabezpieczeniem w okresie starości, nagłej i ciężkiej choroby?

Pomocą w odpowiedzi na stawiane pytania przez Czytelnika, pomogły odpowiedzi, jakie otrzymałam w przeprowadzonej anonimowej ankiecie składającej się z 16 pytań, wymagających tylko zaznaczenia wybranej przez siebie odpowiedzi oraz 1-go pytania otwartego. Ankieta została umieszczona w kwietniu 2023 roku na ogólnym forum wielotematycznym dotyczącym RODZINY i PROBLEMÓW RODZINNYCH (link do strony internetowej znajduje się w części bibliograficznej).

¹² Tamże, s. 181, 182, 183.

¹³ S. Badora, *Rodzina zastępcza*, [w:] J. Brągiel, S. Badora (red.), *Formy opieki, wychowania i wsparcia w zreformowanym systemie pomocy społecznej*, Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2005, s. 276.

¹⁴ J. Mazur, *Przemoc w rodzinie- Teoria i rzeczywistość*, Warszawa 2002, s. 104.

Treść sporządzonych pytań obejmowała podstawowe obszary odnośnie relacji, zagrożeń i wsparcia rodzinnego typu: Jakie znaczenie ma rodzina? Jakie relacje panują pomiędzy członkami ich rodzin? Jakie problemy występują we współczesnych rodzinach? Co prowadzi do zagrożeń, konfliktów i trudności w rodzinie? Jakie wartości są najważniejsze? Łącznie otrzymano 50 ankiet zwrotnych, w tym: 25 od kobiet i 25 od mężczyzn.

Umieszczenie ankiety na forum wielotematycznym dotyczącej RODZINY w wyszukiwarce Google, dało nam większe spektrum informacji na temat refleksji nad tematem RODZINY z całej Polski.

Pierwsze pytania, to *Metryczka ankietowanego*. Wynika z niej, że 44% ankietowanych kobiet było w wieku od 31-34 lat, mężczyzn – (44%) w wieku od 27 do 30 lat. Obie grupy badane (kobiety i mężczyźni), w znacznym stopniu były osobami pracującymi (kobiety - 88%, mężczyźni - 64%). Grupę 24% badanych mężczyzn i 8% kobiet stanowiły osoby uczące się.

Z analizy otrzymanych danych można stwierdzić, że zarówno jedna jak i druga grupa badanych, pozostaje w związku małżeńskim oraz posiada dzieci: kobiety - 52%, mężczyźni - 56%. Znaczna część - to osoby będące w związku, jednak nie posiadają potomstwa: kobiety - 36%, mężczyźni- 44%. Grupa 8% kobiet jest samotnym rodzicem, zaś 4% żyje w związku nieformalnym.

Na pytanie: kto według Pani/Pana stanowi rodzinę, 48% ankietowanych kobiet podały, że RODZINĘ stanowią: *dziadkowie, rodzice i dzieci*. Grupa 28% kobiet odpowiedziała, że to *małżonkowie z przynajmniej jednym dzieckiem*, zaś 12%, to *spokrewnieni ze sobą ludzie darzący się szacunkiem i kochający się*, natomiast 8% stwierdziło, że rodzina, to *ludzie mieszkający razem, ale niekoniecznie spokrewnieni ze sobą*, zaś 4% kobiet uważa, że *rodzina jest niepotrzebna*.

Inne odpowiedzi otrzymaliśmy od mężczyzn, dla których rodzina to:

- *Spokrewnieni ze sobą ludzie* - 40% ankietowanych.
- *Małżonkowie z przynajmniej jednym dzieckiem* – 20%.
- *Dziadkowie, rodzice i dzieci* – 20%.
- *Rodzina jest niepotrzebna* – 12 %.
- *Ludzie mieszkający razem, ale niekoniecznie spokrewnieni ze sobą* – 8% badanych.

W przeprowadzonej ankiecie poproszoną również o udzielenie odpowiedzi na pytanie: Jakie znaczenie ma dla Pani/Pana rodzina? Jak wynika z dokonanej analizy uzyskanych odpowiedzi, dla obu badanych grup, w tym 84% kobiet i 72% mężczyzn, rodzina stanowi *ostoję i przede wszystkim daje poczucie bezpieczeństwa*. Dla 24% mężczyzn i 8% kobiet, rodzina jest istotna, choć dążenia i cele rodziny podane były bardzo enigmatycznie i ogólnie. Odnotować należy, że 4% mężczyzn i 8% kobiet trudno było odpowiedzieć na postawione pytanie.

Dalsza analiza uzyskanych danych pozwala stwierdzić, że dla 52% kobiet ich rodzina jest *normalna i szczęśliwa*, dla 36% jest *zapracowana, przez co nie mają czasu dla siebie*, 8% kobiet stwierdziło, że dla ich rodziny dużą wartość mają *korzyści materialne*, a 4% kobiet zaznaczyło, że ich rodzina jest *nieszczęśliwa z wielu powodów*.

Odpowiedzi mężczyzn różniły się trochę od odpowiedzi kobiet, bowiem: 52% badanych stwierdziło na pierwszym miejscu, że ich rodzina jest *zapracowana, przez co nie mają czasu dla siebie*, 40% mężczyzn podała, że ich rodzina jest *normalna i szczęśliwa*, zaś 8% zaznaczyło ważność *korzyści materialnych*.

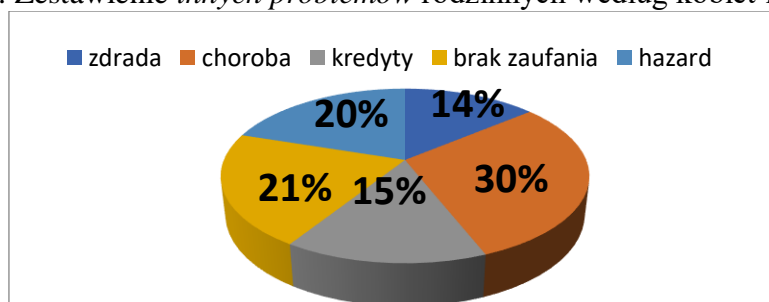
Ważną rolę w życiu rodziny odgrywa atmosfera panująca w domu. W tym przedmiocie badań, przeważającą odpowiedzią wśród mężczyzn i kobiet było stwierdzenie, że atmosfera w ich rodzinie jest *spokojna i miła* - 88% u kobiet i 64% u mężczyzn. Aż w 16% ankietowanych mężczyzn i 8% kobiet, atmosfera w ich domu jest *nerwowa i stresująca*. Grupa aż 20% badanych mężczyzn podała, że atmosfera rodzinna jest *niemiła i napięta przez ciągłe kłótnie*.

Kolejne pytanie zawierało uzyskanie informacji dotyczącej wartości rodzinnych. Jak wskazują otrzymane dane, w wypowiedziach dostrzega się różnicę w badanych grupach. I tak, dla 64% ankietowanych kobiet, najważniejszą wartością rodziną jest *miłość, bliskość i zaufanie*, które u mężczyzn wyniosła tylko 20%. Kobiety wskazały także na wartości takie, jak: *luksus i pieniądze* (16%). Również dla kobiet jest istotne (16%) *wykształcenie i dobra zabawa*. Zaskoczeniem było dla badających, że tylko 4% kobiet uważa *wiarę za najważniejszą wartość rodzinną*, zaś mężczyźni stanowią grupę 24%. Dla 56% mężczyzn najważniejszą wartością rodzinną jest *wykształcenie i praca*, zaś dla 24% ankietowanych mężczyzn najważniejszą wartość rodzinną stawiają na *luksus i pieniądze*.

Normalną wydaje się rzeczą, że każda rodzina wzmaga się z różnorodnymi problemami. Jak wykazały badania i ich analiza, obie grupy badawcze, zdecydowanie zmagają się z problemami rodzinnymi: kobiety - 96%, mężczyźni - 88%. Grupa 4% badanych kobiet i 12% mężczyzn nie podała żadnych istniejących problemów w ich środowisku rodzinnym.

Jeśli chodzi o przyczynę istniejących problemów, to zdecydowanie obie grupy zaznaczyły, jako główny problem występujący w rodzinie, *bezrobocie* (40% - kobiety, 48% - mężczyźni). Po 20% kobiet i mężczyzn zaznaczyło problem *nadużywania alkoholu*. Grupa kobiet (16%) doznaje w domu rodzinnym *przemocy i agresji*. W obu grupach ankietowanych występują jeszcze *inne problemy rodzinne* (24% kobiet i 32% - mężczyzn), które obrazuje wykres nr 1.

Wykres 1. Zestawienie *innych problemów* rodzinnych według kobiet i mężczyzn.

Źródło: badania własne

Jak wynika z danych zamieszczonych wykresie, innymi problemami, z jakimi zmagają się ankietowani w swoich rodzinach, jest to w większości *choroba kogoś z członków rodziny* (30%); *brak zaufania* (21%) i *hazard* (20%). Na kolejnych miejscach znajdują się *problemy pieniężne związane z zaciągniętym kredytem* (15%) oraz *zdrada* (14%).

Kolejne pytanie z ankiety brzmiało: Co według Pana/Pani prowadzi do powstania problemów w rodzinie? Zarówno mężczyźni - 64%, jak i kobiety - 40%, za główny powód powstawania problemów w rodzinie wskazują *złą sytuację materialną*, na drugim miejscu znajdują się odpowiedź związana z *silnym stresem związanym z pracą i szkołą* (24% - kobiety, 20% mężczyźni).

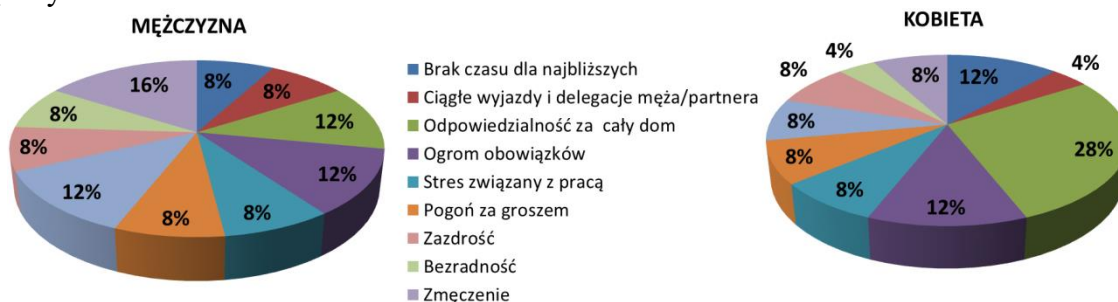
Ankietowani zaznaczyli również *brak wsparcia od pozostałych członków rodziny*, u (24% - kobiety, 12% - mężczyźni). W jednej i drugiej grupie, w znikomym stopniu pojawił się zarzut o *niedojrzałości partnera i partnerki*.

Jesteśmy naocznymi świadkami bardzo częstych rozpadów rodziny polskiej. Powstało pytanie: Na pytanie, jakie według Pani/Pana są główne przyczyny rozpadu rodziny? Zdecydowanie, obydwie badane grupy (kobiety i mężczyźni), jako główną przyczynę wskazują na *niezgodność charakterów* (kobiet - 36%, 48% - mężczyźni). Zdaniem 32% ankietowanych kobiet oraz 12% mężczyzn, *dłuższa nieobecność partnera* również może przyczynić się do rozpadu rodziny. W 24% mężczyźni przyczynę rozpadu rodziny upatruje w

braku komunikacji. Ponadto, obie grupy wskazują również *problemy finansowe* 8% oraz *uzależnienia* 8% jako główne powody rozpadu rodziny

W pytaniu odnoszącym się do kontaktów i relacji panujących w rodzinie, mężczyźni (40%), podobnie jak kobiety (48%) mają *bardzo dobre relacje z rodziną*. Do *dobrych relacji w rodzinie* przyznało się zarówno 36% mężczyzn jak i kobiet. Nikt z ankietowanych nie uważa swoich relacji z rodziną za *złe*. Aż 12% kobiet i tyleż samo mężczyzn stwierdziło, że *nie utrzymuje kontaktu z rodziną* (zob. także dane zawarte w wykresie nr 2).

Wykres 2. Z Najczęstsze powody mające zły wpływ na relacje rodzinne według mężczyzn i kobiet

Źródło: badania własne

Jak wynika z danych zawartych w wykresie nr 2, według mężczyzn zmęczenie (16%), stres, ogrom obowiązków (12%) i odpowiedzialność za dom (12%) są głównymi powodami mającymi wpływ na złe relacje w rodzinie. Pozostałe odpowiedzi również znalazły akceptację u ankietowanych.

Według kobiet na złe relacje w rodzinie odpowiada głównie duża odpowiedzialność za dom (28%), ogrom obowiązków (12%), oraz brak czasu dla najbliższych (12%). Znaczna część kobiet zaznaczyła również, że nerwowość męża ma duży wpływ na relacje panujące w rodzinie. Równorzędnie po (8%) kobiet zaznaczyło również, że pogoń za groszem, stres związany z pracą i bezradność wpływa negatywnie na relacje rodzinne.

Kolejnym przedmiotem badań była ilość spędzonego czasu z rodziną. Okazało się, że 48% ankietowanych mężczyzn i 32% kobiet stwierdziło, że *raczej dużo czasu spędzają ze swoją rodziną*. Byli jednak i tacy, którzy przyznali, że *nie poświęcają zbyt dużo czasu swojej rodzinie* (mężczyźni - 20%, kobiety - 8%). Najczęstszą formą wspólnego spędzania czasu z rodziną, zarówno wśród mężczyzn - 52% jak i kobiet - 44% jest *wspólne oglądanie telewizji*. Nieco mniej popularne są *spotkania z dalszą rodziną* stanowiące 24% wśród mężczyzn i 28% u kobiet. Znikoma część poświęca swój wolny czas na *wspólne gry w karty*, czy też *gry planszowe* (4%) kobiety i (12%) mężczyźni

Pytanie ostatnie skierowane do obydwu grup ankietowych brzmiało: *Jakie wg. Pana/Pani istnieją najważniejsze zagrożenia dla współczesnych polskich rodzin?* (ankietowani mieli możliwość podania trzech przyczyn). Uzyskane odpowiedzi zawiera tabela nr 1.

Tabela 1. Najczęściej wymieniane zagrożenia dla rodziny według kobiet i mężczyzn.

Lp.	KOBIETY	DANE %	MĘŻCZYŹNI	DANE %
1.	<i>Agresja i nerwowość</i>	10%	▶ <i>Brak środków finansowych</i>	8%
2.	<i>Przemoc wobec kobiet i dzieci</i>	15%	▶ <i>Trudności z pozyskaniem dobrej pracy</i>	20%
3.	<i>Alkoholizm</i>	15%	▶ <i>Problemy wychowawcze</i>	5%
4.	<i>Bezrobocie</i>	9%	▶ <i>Brak zrozumienia i wsparcia</i>	16%

5.	Zdrady	12%	▶ Internet i portale społecznościowe	6%
6.	Rozwody	3%	▶ System polityczny	2%
7.	Kłamstwa	9%	▶ Brak szacunku	16%
8.	Narkotyki	5%	▶ Zjawiska patologiczne	3%
9.	Zanik wartości rodzinnych	5%	▶ Rozwody i separacje	5%
10.	▶ Bezpłodność	7%	▶ Rozłąka- wyjazdy w poszukiwaniu pracy	7%
11.	▶ Życie na kredycie	10%	▶ Kobiety mają za dobrze	12%

Źródło: badania własne.

Jak obrazuje tabela nr 1, zarówno mężczyźni jak i kobiety dostrzegają różnorodne zagrożenia dla współczesnej polskiej rodziny, w tym m.in.: alkoholizm, zdrady, kłamstwa i życie na kredycie, trudności z pozyskaniem pracy, brak zrozumienia, wsparcia i szacunku. oraz przekonanie u mężczyzn, że kobiety mają za dobrze.

Podsumowanie

Analiza wyników badań i osobiste obserwacje wskazują, że współczesna rodzina doświadcza obecnie kryzysów i sytuacji kryzysowych, których manifestacje stają się coraz bardziej zauważalne. Te zjawiska mają bezpośredni wpływ na wzorce moralności oraz ogólne doświadczenie szczęścia w rodzinie. Intensywne przemiany gospodarczo – ekonomiczne i kulturowe stworzyły i tworzą liczne zagrożenia dla funkcjonowania rodziny, które zatruwają i niszczą rodzinę. Ważność podjętego problemu wymaga indywidualnego, oddzielnego przemyślenia przez Czytelnika. Podjęty temat podlega również ciągłej aktualnej analizie oraz dokonaniu badań na szerszym terenie badawczym, co sprawi możliwość udzielenia większej praktycznej pomocy i wsparcia jednej z najważniejszych polskich grup społecznych, jaką jest rodzina.

Bibliografia:

1. Badora S., *Rodzina zastępcza*, [w:] J. Brągiel, S. Badora (red.), *Formy opieki, wychowania i wsparcia w zreformowanym systemie pomocy społecznej*, Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2005.
2. Z. Frączek, B. Lulek, *Wybrane problemy pedagogiki rodziny*, Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2010.
3. Kawula S., *Rodzina jako grupa i instytucja opiekuńczo wychowawcza*, [w:] S. Kawula, J. Brągiel, A. W, Janke (red.), *Pedagogika rodziny, Obszary i panorama problematyki*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń ,2, 2014.
4. Korzeniowska W., Szuścik U. (red.), *Rodzina - historia i współczesność*, Wyd. Impuls, Kraków 2010.
5. Mazur J., *Przemoc w rodzinie- Teoria i rzeczywistość*, Wyd. Akademickie ŻAK, Warszawa 2002.
6. Przetacznikowa M., Włodarski Z., *Psychologia wychowawcza*, PWN, Warszawa 2002.
7. Szczepański J., *Elementarne pojęcia socjologii*, PWN, Warszawa 1970.
8. Tyszka Z., *Socjologia rodziny*, PWN, Warszawa 1976.
9. Wosik-Kawala D. (red.), *Rodzinne i instytucjonalne środowiska opiekuńczo-wychowawcze*, Wyd. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2012.
10. Zaborowski Z., *O rodzinie, rodzina jako grupa społeczno – wychowawcza*, Wyd.: Nasza Księgarnia, Warszawa 1980.

11. Ziemska M. (red.), *Rodzina w oczach młodego człowieka*, Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2001.

12. Adhortacja Apostolska Ojca Świętego Jana Pawła II O zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym *Familiaris Consortio*- Do biskupów kapłanów i wiernych całego Kościoła katolickiego

13. https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_19811122_familiaris-consortio.html.

14. <http://nastroik.pl/forum/30-rodzina-problemy-rodzinne/>